

Terceme-i Tevârîh-i Şeref Hân: Şem'î (İnceleme, Metin, Özel İsimler Dizini), Adnan Oktay, İstanbul: Nûbihar Yayınları, 2016, 304 sayfa.

Bu çalışmada Dr. Adnan Oktay'ın *Terceme-i Tevârîh-i Şeref Hân: Şem'î (İnceleme-Metin-Özel İsimler Dizini)* adlı eseri tanıtılacaktır. Nûbihar Yayınları tarafından 2016'da yayınlanan eser, 1597 yılında Şeref Hân-ı Bitlisî tarafından Farsça olarak yazılmış *Şeref-nâme*'nin 1682 tarihindeki ikinci Osmanlıca çevirisidir.

Kürtler hakkında antropolojik, sosyolojik ve etnografik bilgiler içeren bu kitap 304 sayfa olup karton kapaklı olarak tasarlanmış, birinci hamur kâğıda basılmıştır. Kitabın ön ve arka kapağında *Şeref-nâme*'de yer alan minyatürler kullanılmış ve bununla kitabın tarihi olayları konu edindiği belirtilmiştir. Arka kapağında verilen minyatürün üzerinde kitap ve yazar hakkında tanıtıcı bir metin verilmiştir. Bu metinde Mütercim Şem'î'nin nerede yaşadığı, eseri kimin için hazırladığı ve eserdeki asıl tercüme edilmiş metnin dışında farklı ek bilgilere de yer verildiği belirtilmiştir.

Kitap, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden önce İngilizce yazılmış geniş bir özet, önsöz ve sunuş bulunmaktadır. Ardından transkripsiyon işaretleri tablosuna yer verilmiştir.

Yazar, giriş bölümünde önce bu tercümenin aslı olan Farsça *Şeref-nâme* kitabı hakkında bilgiler vermiştir. Burada eserin kim tarafından yazıldığı, eser üzerine hangi çalışmalar yapıldığı, eserin hangi dillere tercüme edildiği, ne zaman yazıldığı gibi sorulara yanıtlar aranmıştır. Ayrıca Mütercim Şem'î'nin kitabın yazılışından sonra gerçekleşen bazı olayları da kitabına aldığı belirtilmiştir. Bu bilgilerden sonra iki başlık verilmiştir. Birinci başlık *Şeref-nâme'nin Osmanlı Türkçesi Tercümeleleri*'dir. Bu başlık altında yazar, *Şeref-nâme*'nin iki tercümesine ulaştığını belirtmiş ve bunlardan birinin dört nüshasının bilgilerini vermiştir. İkinci başlık *Şeref-nâme Yazarı Şeref Hân'ın Hayatı* olup burada Şeref Hân'ın hayatıyla ilgili *Şeref-nâme*'de verilen bilgiler aktarılmıştır.

Eserin birinci bölümünde yazar, mütercim Şem'î'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserlerinden bahsetmiştir. Buradaki bilgilere göre mütercimin kimliği net olarak tespit edilememiştir. Zira Şem'î mahlaslı pek çok şâir ve edip vardır. Bunlar da çoğu zaman birbiriyle karıştırılmıştır. Yazarın kanaatine göre bu kitabın mütercimi olan kişi, aslında Eski Türk edebiyatında bahsedilen Şem'î'lerden farklı biridir. Bu da bir şâir ve nâsir olarak yeni bir Şem'î'nin Eski edebiyat sahasına girdiğini göstermektedir. Belirtildiği kadarıyla Şem'î, Emîr Yansûr'u büyük hâkim olarak kabul etmiş ve ona tabi olmuştur. Bu ve benzeri bilgiler ışığında yazar, Şem'î'nin Emîr Yansûr'un yanında görev yaptığı kanaatindedir (Oktay, 2016: 27-30).

Yazara göre eserin üslubu sade ve herkesin anlayabileceği bir dildedir. Ayrıca mütercim, kitabın orijinalinde olan bazı metinleri eserine almamış, birçok manzumeye yer vermemiş ve böylece bazı metinleri tercüme etmemiştir. Mütercimin eserinde bizzat kendisi tarafından yazılan bazı şiirlere yer vermesi, ayrıca onun şâirlik kabiliyetine sahip biri olduğunu göstermektedir.

Yine bu bölümde Şem’î’nin kendi ifadeleriyle *Şeref-nâme*’yi tercüme etme macerası anlatılmıştır. Burada ayrıca metin için kullanılan nüshalara ait detaylı kütüphane katalog bilgileri verilmiştir. Yazar, nüsha tasnifini nasıl yaptığına dair bilgilere de burada yer vermiştir.

Tercümenin şekil açısından incelendiği bölümde eserde yer alan metinler, Türkçe ve Farsça manzumeler ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Burada verilen Türkçe ve Farsça beyitler, vezinleriyle beraber verilmiştir. Türkçe manzum metinlerin sayısının 26 olduğu, Farsça metinlerin ise 32 olduğu belirtilmiştir. İmla başlığının altında mütercimin yazı ve imlasiyla ilgili bazı hususlara dikkat çekilmiştir. Burada çeşitli detaylara girilmiş, hangi ses için hangi harfin kullanıldığı, bazı hareketlerin aynı kelimedede bazen olup bazen olmadığı gibi bilgilerin yer aldığı sekiz madde, örnekleriyle beraber sıralanmıştır.

Üslup ve dil incelemesi kısmında eserde yaygın olarak kullanılan edebî sanatlarla, nazım türlerine, kalıplaşmış sözlere, kelâm-ı kibarlara, deyimlere, Arapça ve Farsça ibarelere, ayet ve hadislereye verilmiş, asıl metne geçmeden önce üslup hakkında bir son bir değerlendirme notu daha eklenmiş ve Şem’î’nin bu eseri başarılı bir şekilde tercüme ettiği ifade edilmiştir.

İkinci bölümde *Şeref-nâme* tercümesinin asıl metni yer almaktadır. Yazar, bu eserin metin kısmında nüsha farkları varsa dipnotlarla göstermiştir. Eserde geçen Arapça ayet, hadis ve ibarelerin; Farsça ibare ve şiirlerin tercümeleri dipnotlarda verilmiştir. Farsça şiirlerin okunuşları, şiirlerin hemen altında verilmiş ve tercümeleri dipnotlarda gösterilmiştir. Farsça şiirlerin okunuşlarıyla verilmesi, okuyucu için kolaylık sağlaması açısından önemlidir. Metinde geçen Türkçe şiirler ise sadece metinleriyle verilmiştir.

Metnin asıl kısmı olan bu bölümde konuya giriş mahiyetinde iki başlık ve bir mukaddime yer almaktadır. Daha sonra gelen asıl bölümde safha ya da sahife olarak belirtilmiş dört ana başlık yer almaktadır. Şeref Hân, giriş mahiyetindeki kısımda Allah’a hamd ve dua edip Peygambere salavat getirmiş ve övgülerle konuya girmiştir. Allah’ın farklı milletler ve diller yaratmasından bahisle diğer milletleri ve dilleri zikrettikten sonra konuyu Kürtlere ve Kürt diline bağlamıştır. Daha sonra tarih kitaplarının önemine değinmiş ve oradan sözü *Şeref-nâme*’ye getirmiştir. Bazı açıklamalardan sonra eserin Mukaddime’sine geçmiş ve burada Kürtlerin neseplerine değinerek bu konuda rivayet edilen bazı hikâyeleri ve bilgileri aktarmıştır. Bu mukaddimedden sonra Şeref Hân, asıl bölüm olan dört safha/sahifeye geçmiştir.

Metnin ilk safhası beş fasıldan oluşmaktadır. Bu fasıllarda esas itibarıyla bağımsız olan Kürt devlet ve beyliklerinden bahsedilmiştir. Bu bölümün alt başlığı şöyledir: *Kürdistân Vilâyetinin zikrindedir*. Burada Diyarbekir, Cezire, Dinever, Şehrezol, Fadleviye, Küçük Lûr, Mısır ve Şam vilayet veya devletlerinin hâkimleri ve valileri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci safhada yarı bağımsız denebilecek Kürt beyliklerinden söz edilmiştir. Bu bölümün alt başlığı şöyledir: *Kürdistân hâkimleri, vâlleri ve büyükleri beyânındadır*. Bunlar idare olarak tam bağımsız olmasa da kendi adlarına para bastırıp hutbe okutmak gibi özerk yapıyı ifade eden beyliklerdir. Bu ikinci safha beş fasıl ve üç şubeden oluşmuştur. Bu fasıllarda Erdelan, Hakkâri, İmadiye, Cezire ve Hasankeyf hâkimlerinden bahsedilmiştir. Dördüncü fasıl olan Cezire hâkimleri üç şubeye ayrılmış ve bu şubelerde Bohti aşireti, Gurgil ve Finik hâkimlerinden ve emirlerinden bahsedilmiştir.

Üçüncü sahife/safha en uzun bölümdür. Bu bölümün alt başlığı şöyledir: *Kürdistân'ın Sâ'ir Ümerâlarının ve Hâkimlerinin Beyânındadır*. Zira burada diğer üç safhada verilen büyük devlet ve beylikler dışında kalan daha küçük çaplı bölgesel yönetimler üzerinde durmaktadır ve bunlar sayıca oldukça fazladır. Bu sahifede bahsi geçenler şunlardır: Çemişgezek, Mahatgird, Pirtek, Sağman, Mirdasî, Egil, Palu, Çermuk, Sason, Hizan, Müks, İsbayird, Kilis, Şirvan, Zırrkî, Derzinî, Gurdikan, Atak, Suveydî, Süleymanî, Kulp, Batman, Mefarikîn, Sohran, Baban, Mukrî, Biradost, Uşnî, Tergever, Mahmûdî, Dünbüli, Tasinî, Sutunî, Berzeza, Kelhur (Goran), Pilingan, Der-teng, Mahideşt, Bane, Terza, İran, Siyah Mansûr, Çegni, Zengine ve Pazukî emirleri ve hâkimleri hakkındadır. Bu sahifedeki fasılların çoğunda alt başlık tarzında şubeler vardır.

Dördüncü sahifede Şeref Hân kendi memleketi olan Bitlis'in coğrafyasından, büyüklerinden, emirlerinden, onların bazı özelliklerinden ve Bitlis'te gerçekleşen önemli bazı olaylardan bahsetmiştir. Bu sahifenin açıklayıcı başlığı şöyledir: *Bitlis Hâkimlerinin Beyânındadır*. Bu sahifede geçen başlıklara göre şu konular işlenmektedir: Bitlis'in fethi, Bitlis şehri ve kalesi, Rojkî aşireti, Bitlis hâkimlerinin nesep olarak başlangıç ve sonuna dair bilgiler, Melik Eşref, Hacı Şeref, Hacı Şeref'in oğlu Emir Şemseddîn, Bitlis hâkimlerinin elinden hâkimiyetin gitmesi, Emir Şeref'in Emir İbrahim'in yerine geçmesi, Emir Şeref'in Bitlis'i Kızılbaşlardan alması, Emir Şemseddîn'in kaleyi Emir Eşref'ten alması ve son olarak hatime ile Kürdistan hâkimlerinin yaşadıkları bazı olaylar aktarılmıştır. Ondan sonra bir zeyil (ilave-ek) ile kendisinden ve tarihi bazı olaylardan bahsederek kitabı bitirmiştir. Tercüme metinde bazı bölümlerin isimlerinin olduğu ancak içeriklerinin olmadığı görülmüştür. Yazar birinci bölümde eserden bahsederken bu konuya da işaret etmiştir.

Kitabın asıl metni bittikten sonra yazarın bu çalışmada kullandığı kaynakların yer aldığı bibliyografya yer almaktadır. Daha sonra *Terceme-i Tevârîh-i Şeref Hân*'ın iki nüshasının ilk ve son sayfalarının fotoğrafları verilmiş ve bunların altında hangi nüsha oldukları bilgisi yazılmıştır. Bu nüsha fotoğraflarından sonra

Özel Adlar Dizini başlığı altında yaklaşık olarak 2500 özel isme yer verilmiştir. Bu dizinde eserde geçen bütün şahısların isimleri ve geçtiği sayfa numaraları verilmiştir. Dizinin kitaba eklenmiş olması araştırmacılar için oldukça faydalı olacaktır.

Edebiyat sahasında Şem'î adında yeni bir şâiri ve nâsiri ortaya koyma iddiasında da olan bu eser, genelde edebiyat ve tarih alanlarında ve özeldle Kürt tarihi alanında önemli bir başvuru kaynağı niteliğindedir. Şeref-nâme Tercümesi'nin inceleme ve metnini içeren bu çalışmanın okuyucuya faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Kaynakça

Oktay, Adnan. (2016). Terceme-i Tevârîh-i Şeref Hân: Şem'î (İnceleme, Metin, Özel İsimler Dizini). İstanbul: Nûbihar Yayınları.

Dr. Öğr. Üyesi Osman ASLANOĞLU
Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü,
Kürt Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
aslanogluosman@gmail.com